

Posledních deset let jsem část svého volného času trávil sběrem bezděčných následků modernity. Nejprve jsem se zaměřil na vedlejší efekty informační revoluce. Mimo jiné jsem zjistil, že čím více užíváme technologie, které by nám měly šetřit čas, tím méně času máme, a stejně čím více informací máme k dispozici, tím hůře jsme informovaní. O tom jsem psal v *Tyranii okamžiku*. O několik let později jsem narazil na další vedlejší efekt, totiž paradox identity. Lze ho formulovat takto: Čím jsme si díky globalizaci a modernitě podobnější, tím odlišnější se snažíme být. Je to však naopak: čím více se snažíme odlišit, tím jsme si podobnější, protože lidé na celém světě se snaží být odlišní tím stejným způsobem. Kniha se jmenuje *Røtter og føtter* a pojednává o několika dalších aspektech identity. Když byla tahle sběratelská práce hotová, nastal čas na sběr informací o paradoxu blahobytu: Globální střední třída se má mnohem lépe než kdykoli v minulosti, přesto se však zdá, že dnešní zámožní a sytí lidé jsou na tom se spokojeností stejně jako jejich rodiče. Vysvětlení, které jsem podal v knize *Syndrom velkého vlka*, tkví v tom, že se člověk necítí dobře, pokud na tom není lépe než ostatní, s nimiž se srovnává. Pořídím-li si úžasné auto, není to k ničemu, pokud si stejně úžasné auto pořídí i všichni moji sousedé. Kromě toho nám všem, kteří patříme ke globální střední třídě (kam z definice patří každý, kdo čte tuto knihu), v dnešní době schází naděje, ambice a velký budovatelský cíl.

Odpad je nejviditelnější, nejhmataelnější a nejsmradlavější ze všech vedlejších efektů modernity. Možná proto trvalo tak dlouho, než se k tomuto tématu podařilo shromáždit materiál. Nebo je odpad tak mnohotvárný proto, že je vedlejším produktem téměř jakékoli lidské činnosti. Koneckonců my obratlovci neustále vydechujeme skleníkové plyny.

Všechny vedlejší efekty je možné zvládnout, ovšem abychom se k tomu dostali, vyžaduje to malou kulturní revoluci. Spěchu a fragmentaci se dá předejít tím, že se společnost rozhodne dávat přednost pomalým a souvislým činnostem před rychlostí okamžiku. Identitou motivované nenávisti a nedůvěře se nedaří ve chvíli, kdy vycházíme z předpokladu, že všichni lidé mají stejnou hodnotu a vzájemně se doplňují a že to, co nás spojuje, je důležitější než to, co nás dělí. Paradox blahobytu se dá rozlousknout ve chvíli, kdy si člověk uvědomí, že ho nenaplnuje počet aut a nejrůznějších vymožeností, nýbrž vztahy s ostatními a jejich uznání, a když je to v dobré společnosti zařízeno tak, že věci jsou dražší než služby. Pokud jde o odpad, je úkol poněkud rozsáhlejší – je ho totiž tolik a v tolika různých variantách. Ovšem i zde bude třeba začít změnou postoje: to, čemu se dnes říká odpad, může být zítra něco úplně jiného. To, co už nejde použít, lze proměnit v něco jiného, ať už je to nic (nadbytečné informace), hnojivo (exkrementy), kbelíky (plastové tašky) nebo teplo.

Moje analýzy jsou vždy založeny na ekologickém chápání souvislostí v našem světě a na hlubším smyslu života. Naše planeta je uzavřený systém a zdánlivé protiklady se mohou ve skutečnosti doplňovat. Anglické přísloví říká: *It takes all kinds to make up a world*. Židé a muslimové, jídlo a výkaly, horko a zima; jsou to protiklady, ale zároveň se doplňují.

U nás v Norsku máme v tomto ohledu několik nezanedbatelných výhod, jde jen o to, správně je využívat. Pokud jde o spěch, spousta lidí vlastní chatu (norsky se jí říká *hytta*), což je klidné místo, kde vztahy a soudržnost hrají důležitější roli než hektický shon. U odpadu máme zase úžasný vzor v norském pohádkovém hrdinovi zvaném *Popeláček*, což je zdánlivě hloupý prostáček, který sbírá vše, co najde ležet kolem cesty – včetně mrtvé vrány –, protože si myslí, že se mu to může jednou hodit. A samozřejmě mu to nakonec všechno přijde vhod. Popeláčkův přístup je pohled do budoucna. Všechno se dá využít. Žádný odpad neexistuje.

Sběr materiálu pro tuto knihu se naplno rozběhl na národní konferenci o nakládání s odpady, která se konala v Tromsø v roce 2002. Moje přednáška byla na programu další den dopoledne, ležel jsem v hotelovém pokoji a uvažoval nad tím, jak se likvidace odpadu v krátké době změnila ze špinavé a opovrhované práce na technologicky vyspělé odvětví spojené s ochranou životního prostředí. Byl začátek léta a kvůli nočnímu slunci na severu Norska jsem nemohl usnout. Blížila se třetí hodina ranní, ležel jsem v posteli a přepínal televizní kanály, když se najednou na jednom z nich objevila scéna ze sídliště anonymního evropského města. V popředí si hrálo pár špinavých dětí, v dálce sešlé paneláky a mezi tím vším hromady odpadků. Hemžilo se to tam potkany a nad smradlavými hromadami se vznášelo několik špinavých obézních racků. Film se jmenoval *Ratcatcher (Chytač krysy)* a byl inspirován neobvykle teplým létem roku 1973, kdy popeláři v Glasgow vstoupili do stávk. Během několika dní se šedivé, ale normálně obyvatelné sídliště změnilo v postapokalyptické, zapáchající a bakteriemi zamořené peklo na zemi. Za podobné situace je slupka chránící západní civilizaci nebezpečně tenká. Pár dnů popelářské stávky stačí na to, aby se společnost propadla do chaosu. Je to odpor a odpudivé, na druhé straně nás to přitahuje jako magnet. Jen pomyslení na stávku popelářů naplňuje nosní dírkou vzpomínkou na nasládlý a odpudivý zápach hnijícího odpadu, smíchaného s pachem popela, tuku, rzi, vlhkého kartonu a překližky. Smrad ze skládky je všude stejný, a je to smrad, na který člověk jen tak nezapomene. Načichne jím stejně dobře vaše tělo jako váš mozek.

Tato kniha není příručkou o tom, jak svět zachránit před znečištěním a jiným odpadem. V takovém případě by se nabízelo psát o tématech jako urbanistické plánování měst, automobilismus, průmyslová produkce masa, těžba ropy, těžbašský průmysl, developerské projekty a chemický průmysl. Tato kniha pojednává o řádu a chaosu, o univerzálním lidském odporu k nechutným věcem, a také o všem, co podnikáme, abychom si v měnících se podmínkách udrželi lepkavou a zapáchající stranu života co nejdále od těla. Ovšem nejvíce ze všeho pojednává tahle kniha o tom, jak se zbavit odpadu tím, že ho zapojíme do smysluplné recyklace.